

Андрущенко А.О.

**Принципи організації експериментальної перевірки
ефективності методики формування граматичних навичок майбутніх філологів,
що вивчають французьку мову як другу іноземну**

Андрущенко А.О., викладач кафедри романської філології та перекладу факультету іноземних мов
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Анотація. Описано організацію експериментального навчання з формування граматичних навичок майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну: визначення його мети, варійованих та неварійованих змінних, формулювання гіпотез, складання його плану, підготовка експериментальних матеріалів та відбір випробуваних.

Ключові слова: експериментальне навчання, майбутні філологи, мета, граматичні навички, гіпотези

Одним із найважливіших компонентів комунікативної компетентності майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну, є їх граматична компетентність. Визнаючи наявність значного обсягу досліджень проблем, пов'язаних з формуванням іншомовних граматичних навичок (див., наприклад, [6; 8; 9; 10; 12]), варто відзначити, що вони здебільшого торкаються питань навчання англійської або німецької мов, а відносно французької мови кількість дисертацій є незначною. Коли ж говорити про навчання граматики французької мови як другої іноземної, то потрібно відзначити, що такі дисертації практично відсутні, що й зумовлює *актуальність* даної розвідки.

Мета дослідження полягає у розробці принципів організації експериментальної перевірки ефективності розробленої нами методики формування граматичних навичок майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну, яка описана в інших наших публікаціях [1; 2]. *Об'єктом* дослідження є процес формування граматичної компетентності як складника комунікативної компетентності майбутніх філологів, що вивчають французьку мову як другу іноземну, а *предметом* – організація експериментальної перевірки ефективності розробленої нами методики для формування граматичних навичок вживання найчастотніших граматичних форм минулого часу французької мови (як другої іноземної) для офіційного та повсякденного спілкування майбутніх філологів.

Матеріалом дослідження були найчастотніші граматичні форми минулого часу (*imparfait, passé composé, passé simple, plus-que-parfait, passé antérieur*), що вживаються в усному розмовному й літературному мовленні. За даними наших досліджень [11], саме при засвоєнні цих форм спостерігається суттєва внутрішньомовна інтерференція, що негативно впливає на ефективність навчання. Вивчення більшості з цих форм передбачено програмою третього курсу за напрямом «Філологія» [7], а саме цей рівень навчання було обрано для нашого дослідження.

Експериментальна перевірка розробленої нами методики навчання має проходити з урахуванням вимог до експерименту як методу наукового дослідження, зокрема, відповідно до його етапів, що включають організацію експерименту, реалізацію експериментального навчання (ЕН), констатацію даних ЕН та їх інтерпретацію (див. 4)]. Як зазначається у спеціальній літературі [5, с. 48], перший етап включає окреслення мети ЕН, визначення варійованих та неварійованих змінних величин експерименту, формулювання гіпотез експериментального дослідження, складання його

плану, підготовку експериментальних матеріалів та відбір випробуваних.

На другому етапі здійснюється реалізація розробленого на попередній стадії плану ЕН. Тут головним завданням експериментатора є забезпечення безпосереднього зв'язку між незалежними та залежними змінними величинами, а також нейтралізація впливу сторонніх змінних величин.

До змісту третього етапу ЕН входить кількісний та якісний аналіз результатів, одержаних в ході експерименту. Сюди, по-перше, входить обробка кількісних даних, одержаних за допомогою передекспериментального, проміжного та післяекспериментального зрізів. Результати порівнюються як у вертикальній (порівнюються результати одних і тих же випробуваних у різних зрізах), так і в горизонтальній (порівнюються результати різних випробуваних в одних і тих же зрізах) площинах.

На заключному етапі ЕН експериментатор намагається інтерпретувати одержані кількісні та якісні дані й оцінює їх надійність, в тому числі шляхом застосування методів математичної статистики. Відповідно тут здійснюються спроби пояснити причини встановлених тенденцій, залежностей тощо чи їх відсутності. Визначається ступінь відповідності одержаних даних гіпотезі, яка формулювалася до початку ЕН, тлумачаться причини згаданих відповідності чи невідповідності. За результатами згаданої інтерпретації та ЕН загалом формулюються методичні рекомендації по застосуванню розробленої автором методики у конкретних умовах.

Далі викладено зміст першого етапу – організація ЕН, яке складається з двох серій. Цілями першої серії, запланованої на другий семестр (лютий – травень) є попередня перевірка ефективності розробленої методики формування граматичної компетентності у студентів другого та третього курсів мовного ВНЗ, уточнення гіпотез експерименту, визначення ступеня сформованості граматичних навичок вживання дієслівних форм минулого часу студентами згаданих курсів та оптимального рівня (курсу) застосування розробленої методики у змісті навчання французької мови як другої іноземної на рівні бакалавра.

До змісту мети другої серії, запланованої на перший семестр (вересень – грудень) входить встановлення ступеня стабільності ефективності розробленої методики формування граматичної компетентності щодо інших випробуваних та продовження перевірки валідності гіпотез експерименту.

Спираючись на висновки, сформульовані в інших наших публікаціях [1; 2], ми сформулювали гіпотези дослідження, валідність яких має перевірятися в ході ЕН.

Гіпотеза 1: ефективність формування граматичних навичок вживання найбільш частотних граматичних форм минулого часу (*imparfait, passé composé, passé simple, plus-que-parfait, passé antérieur*) французької мови (як другої іноземної) для офіційного (літературного) та повсякденного спілкування у студентів мовного ВНЗ підвищиться (в середньому щодо усіх випробуваних принаймні до рівня 0,75 за шкалою В.П. Безпалька) внаслідок введення до змісту навчання спеціального комплексу вправ, що ґрунтується на принципах врахування ситуації спілкування (офіційна чи неофіційна), впливу внутрішньомовної інтерференції в межах підсистеми минулого часу французької мови, раціональної опори на типи навчальної інформації (НІ) та інтеріоризації первісно розгорнутих зовнішніх дій у згорнуті внутрішні, що виконуються у навичкових параметрах і включені до складу мовленнєвих умінь.

До неварійованих умов ЕН належать: 1) кількість і склад груп, 2) зміст передекспериментальних, проміжних та післяекспериментальних зрізів; 3) критерії оцінювання рівня сформованості навичок вживання граматичних форм минулого часу французької мови; 4) загальний обсяг часу на ЕН; 5) навчально-методичні матеріали; 6) проведення навчання в усіх групах одним викладачем (автором статті).

Варійованою умовою ЕН є наявність або відсутність розгорнутого використання алгоритмів вибору дієслівних форм минулого часу французької мови у формі міркування вголос на перших етапах оволодіння відповідними граматичними діями. В теорії поетапного формування розумових дій та понять [3] вважається, що етап міркування вголос є невід'ємною умовою ефективного формування згаданих дій, однак методичні дослідження [10] показують, що ступінь розгорнення системи орієнтирів при формуванні граматичних навичок, вірогідно, не є постійною величиною, а може коливатися, залежно від певних чинників. Наявність чи відсутність міркування вголос є одночасно незалежною змінною, тоді як залежною – ефективність формування граматичних навичок вживання найбільш частотних граматичних форм минулого часу (*imparfait, passé composé, passé simple, plus-que-parfait, passé antérieur*) французької мови (як другої іноземної) для офіційного (літературного) та повсякденного спілкування у студентів мовного ВНЗ.

Сторонніх змінних завжди достатньо багато, наприклад, різний рівень підготовки випробуваних перед початком ЕН, відмінності в їх мотивації, регулярності виконання домашніх завдань чи активності під час аудиторних занять, пропуски занять тощо. Вплив деяких сторонніх змінних можна нейтралізувати, принаймні до певної міри. Наприклад, для нейтралізації впливу різного рівня підготовки випробуваних перед початком ЕН ми (після проведення передекспериментального зрізу) розподіляли їх на експериментальні групи за варіантом А (ЕГ-А), тобто такі, де застосовувалося міркування вголос на перших етапах оволодіння відповідними граматичними діями), та експериментальні групи за варіантом Б (ЕГ-Б), де ви-

пробувані могли застосовувати чи не застосовувати його на власний розсуд.

З урахуванням варійованої умови, зміст якої розглянуто вище, нами були сформульовані дві додаткові гіпотези.

Гіпотеза 2: ефективність формування граматичних навичок вживання найбільш частотних граматичних форм минулого часу (*imparfait, passé composé, passé simple, plus-que-parfait, passé antérieur*) французької мови (як другої іноземної) для офіційного та повсякденного спілкування у студентів мовного ВНЗ буде вищою за умови опори студентів на повний склад орієнтувальної основи (зразок мовлення (ЗМ), модель, ілюстративна таблиця та алгоритм) і максимально розгорнуте використання алгоритму на перших етапах оволодіння відповідними граматичними діями. Таке розгортання здійснюється у формі міркування вголос, що поступово згортається у процесі інтеріоризації зовнішніх дій у внутрішні. Вважається [3], що згадана інтеріоризація забезпечує засвоєння відповідних дій у повному обсязі та їх безпомилкове виконання у ситуаціях франкомовного (усного та письмового) спілкування.

Контргіпотеза 2: ефективність формування граматичних навичок вживання найбільш частотних граматичних форм минулого часу французької мови (як другої іноземної) для офіційного та повсякденного спілкування у студентів мовного ВНЗ буде вищою за умови опори студентів на повний склад орієнтувальної основи (ЗМ, модель, ілюстративна таблиця та алгоритм). Ефективна інтеріоризація граматичних навичок можлива і без етапу обов'язкового міркування вголос – достатньо простої зорової опори на відповідні типи НІ, аби забезпечити безпомилкове виконання відповідних граматичних дій у ситуаціях франкомовного (усного та письмового) спілкування.

Структура проведення ЕН включала дві серії, кожна з яких була розрахована на 36 годин аудиторної та тако ж кількості самостійної роботи. Обидві серії мають однотипну структуру: перед початком кожної з них проводиться передекспериментальний зріз, метою якого є встановлення вихідного рівня сформованості граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait, passé composé, plus-que-parfait*.

Кожна із згаданих серій ділиться на дві частини, у першій з яких проводиться формування граматичних навичок вживання дієслівних форм *imparfait, passé composé* та *plus-que-parfait* в аудіюванні та говорінні. Тривалість першої частини складає 16 академічних годин, по закінченні якої проводиться проміжний зріз (дві академічні години), метою якого є визначення ефективності формування граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait, passé composé, plus-que-parfait* в усній та письмовій формах. Для цього застосовуються письмовий переклад французькою мовою з української, а також опис фото та виконання інших мовленнєвих завдань до них.

Змістом другої частини є формування граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait, passé simple, passé antérieur* у читанні та на письмі. Тривалість другої частини, так само як і першої, складає 16 академічних годин, а по її закінченні проводиться післяекспериментальний зріз (дві академічні години), метою якого є визначення ефективності

формування граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait*, *passé simple*, *passé antérieur* у читанні та на письмі, а також стійкості граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait*, *passé composé*, *plus-que-parfait*, які формувалися у першій частині кожної серії, в аудіюванні та говорінні. Для здійснення післяекспериментального зрізу застосовуються письмовий переклад французькою мовою з української (стосовно дієслівних форм *imparfait*, *passé simple*, *passé antérieur*), а також опис фото та виконання інших мовленнєвих завдань до них (відносно дієслівних форм *imparfait*, *passé composé*, *plus-que-parfait*).

Структура другої серії ЕН є ідентичною першій. Узагальнюючи, слід зауважити, що про ефективність формування навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait*, *passé composé*, *plus-que-parfait* в усній та письмовій формах свідчать результати проміжного зрізу, в той час як результати післяекспериментального зрізу показують стійкість граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм *imparfait*, *passé composé*, *plus-que-parfait*, які розвивалися у першій частині кожної серії, але порівняно рідко вживалися у другій їх частинах (за винятком дієслівних форм *imparfait*, які вживаються як в усному неофіційному, так і в письмовому літературному мовленні).

Навчально-методичні матеріали, підготовлені для проведення ЕН, включають спеціально розроблений посібник, який містить вправи, завдання для самостійної роботи, тексти, а також типи НІ. Крім того, для проведення передекспериментального, проміжного та післяекспериментального зрізів були підготовлені завдання та розроблені критерії їх оцінювання.

Зокрема, завдання передекспериментального зрізу включають письмовий переклад французькою мовою з української текстів однакового обсягу (1150 друкованих знаків без урахування пробілів), зміст і структура яких побудовані за однаковими принципами, всебічно охоплюють усі можливі джерела труднощів при вживанні відповідних дієслівних форм, а отже дозволяють об'єктивне порівняння досягнутих випробуваними рівнів на різних етапах ЕН.

Письмові переклади оцінюються у відсотках правильності від загальної кількості контрольних моментів у тексті на вживання відповідної дієслівної форми. За кожний випадок її правильного вживання нараховувався один бал. Наприклад, якщо кількість контрольних моментів на вживання дієслівної форми

imparfait становить 24 випадки, то максимальна кількість балів за її вживання складає 24 бали (100%). Для встановлення відсотка правильності набрана студентом кількість балів ділилася на максимально можливу її кількість. Приміром, якщо студент правильно вжив дієслівну форму *imparfait* у 14 випадках, то відсоток правильності її вживання складає 58 % (14 : 24).

Перевірка ступеня сформованості граматичних навичок розпізнавання та вживання дієслівних форм розмовного стилю (*imparfait*, *passé composé*, *plus-que-parfait*) в аудіюванні та говорінні здійснюється на основі фото та мовленнєвих завдань до них. Процедура проведення усного зрізу виглядає наступним чином: випробувані працюють у парах, виконуючи завдання, які пропонуються до кожної фотографії.

Оцінювання усних висловлювань студентів під час проведення зрізів здійснюється за такою ж процедурою як і у випадку з письмовим перекладом. Контрольним моментом тут вважається спроба випробуваного вжити ту чи іншу дієслівну форму. Оскільки усі висловлення кожного студента записувалися на звуконосії, то пізніше вони перетворюються в друковану форму і проводяться підрахунки, тобто визначається співвідношення правильно вжитих відповідних форм до загальної кількості спроб їх вживання.

Останнім кроком в організації ЕН є відбір випробуваних. Зважаючи на мету першої серії ЕН, одним із завдань якої було визначення оптимального рівня (курсу) для застосування розробленої нами методики, для участі в ній були відібрані одна група студентів другого і три групи третього курсу Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, які навчалися за напрямом підготовки 0305 «Філологія», спеціальністю 6.020303 «Англійська мова та література/переклад». Усі студенти вивчали французьку мову як другу іноземну. Загальна кількість випробуваних склала 34 особи (2 чоловіки та 32 жінки віком від 19 до 22 років).

Для другої серії експерименту було відібрано одну групу студентів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та дві групи Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», загальною кількістю 30 осіб (2 чоловіки та 28 жінок, віком від 19 до 22 років). Усі студенти навчалися на третьому курсі й вивчали французьку мову як другу іноземну.

Таким чином, ми закінчили підготовчі процедури й можемо перейти безпосередньо до проведення ЕН, в чому й вбачаємо перспективу подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Андрущенко А.О. Розробка алгоритмів навчання для формування навичок вживання франкомовних дієслівних форм минулого часу // Вісник Черкаського державного університету. Серія «Педагогічні науки». – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – № 17 (310). – С. 3–11.
Andrushchenko A.O. Rozrobka algorytmiv navchannya dlya formuvannya navychok vzhivannya frankomovnykh diyeslivnykh form mynuloho chasu [Teaching algorithms for the development of skills related to the use of French past tense verb forms] // Visnyk Cherkaskoho derzhavnoho universytetu. Seriya « Pedagogichni nauky». – Cherkasy:CHNU im. B. Khmelnytskogo, 2014. – № 17 (310). – 3–11s.
2. Андрущенко А.О. Типи навчальної інформації для формування навичок вживання франкомовних дієслівних форм минулого часу // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. — Тернопіль, 2014. — № 3. — С. 110–118.
Andrushchenko A.O. Typy navchalnoyi informatsiyi dlya formuvannya navychok vzhivannya frankomovnykh diyeslivnykh form mynuloho chasu [Types of pedagogic information for the development of skills related to the use of French past tense verb forms] // Naukovi zapysky Ternopilskogo derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni V. Gnatyuka. — Ternopil, 2014. — № 3. — 110–118 s.
3. Гальперин П.Я. Основные результаты исследования по проблеме формирования умственных действий и понятий: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01/МГУ. – М., 1965. – 39 с.
Galperin P.Ya. Osnovnyie rezultaty issledovaniya po probleme formirovaniya umstvennykh deystviy i poniaty [Main Results of the Research into the Development of Mental Actions and No-

tions]: Avtoref. diss... kand. psychol. nauk: 19.00.01 «General Psychology, History of Psychology». – М., 1965. – 39 s.

4. Ляховицкий М.В. О сущности и специфике экспериментального исследования в методике обучения иностранному языку // Иностранные языки в школе. – 1969. – №4. – С.23-30.

Lyakhovitskiy M.V. O sushchnosti i spetsifeke eksperimentalnogo issledovaniya v metodike obucheniya inostrannomu yazyku // Inostrannyye yazyki v shkole. – 1969. – №4. – 23–30s.

5. Методика навчання іноземних мов та культур: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін./ за загальн. ред. С.Ю.Николаєвої. К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.

Metodyka navchannia inozemnykh mov ta kultur: pidruchnyk dlya studentiv klasychnykh, pedehohichnykh i linhvistychnykh universytetiv [Methodology of Teaching Foreign Languages and Cultures: Textbook for Students of Classical, Pedagogical and Linguistic Universities] / Bihych O.B., Borysko N.F., Boretska H.E. et al/ general editing by S.Yu.Nikolayeva. – K.: Lenvit, 2013. – 590 s.

6. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 223с.

Passov Ye.I. Kommunikativnyy metod obucheniya inoyazychnomu govoreniiu [The Communicative Approach in Teaching Foreign Language Communication]. – M.: Prosveshchenie, 1991. – 223 s.

7. Робоча програма з французької мови як другої іноземної для студентів третього курсу англійського відділення (напрямок підготовки – 0305 «філологія», спеціальність – 6.020303 «Переклад»). – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 24 с.

Robocha programa z frantsuzkoyi movy yak drugoyi inozemnoyi dlya studentiv tretogo kursu angliyskogo viddilennya (napryam pidgotovky – 0305 «filologiya», spetsialnist – 6.020303 «Pereklad»). – Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karazina, 2012. – 24 s.

8. Руснак Д.А. Формування граматичної компетенції у майбутніх викладачів французької мови з комп'ютерною підтримкою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: романські мови». – К., 2009. – 23 с.

Rusnak D.A. Formuvannya gramatychnoyi kompetentsiyi u maibutnikh vykladachiv frantsuzkoi movy z kompiuternoio pidtrymkoiu: Avtoref. diss... kand. ped. nauk: 13.00.02. -K., 2009. - 23 s.

9. Склярєнко Н.К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Іноземні мови, №1. 2011. – С.15–25.

Sklyarenko N.K. Metodyka formuvannya inshomovnoyi gramatychnoyi kompetentsiyi v uchniv zagalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Foreign grammatical competence formation] // Inozemni movy. № 1. – 2011. – 15 – 25 s.

10. Черноватый Л.Н. Основы теории педагогической грамматики иностранного языка: дис. на соиск. учен. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02. – К., 2000. – 459 с.

Chernovaty L.N. Osnovy Teoriyi Pedagogicheskoy Grammatiki Inostrannoho Yazyka [Basics of the Theory of Foreign Language Pedagogic Grammar]: diss...Doct. Ped. Sciences : 13.00.02. – Kharkiv, 2000. – 459 s.

11. Черноватий Л.М., Андрущенко А.О. Джерела труднощів при вживанні структур *Passé composé* майбутніми філологами, що вивчають французьку мову як другу іноземну // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». – Вип. 58, № 848. – Харків: Вид-во ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2009. – С. 263 – 268.

Chernovaty L.N., Andrushchenko A.O. Dzhherela trudnoshchiv pry vzhivanni struktur *Passé composé* maibutnimi filologamy shcho vyvchayut frantsuzku movu yak drugu inozemnu [Sources of difficulties in the use of *Passé Composé* structures by students majoring in Philology (Minor: French language)] // Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Romano-germanska filologiya. Metodyka vykladannia inozemnykh mov. ». – Vyp. 58, № 848. – Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina. – 2009. – 263 – 268 s.

12. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. – М.: Просвещение, 1986. – 223с.

Shatilov S.F. Metodika obucheniya nemetskomu yazyku v sredney shkole [Methods of teaching the German language at secondary school]. – M.: Prosveshchenie, 1986. – 223 s.

Andrushchenko A.O. The programme to develop grammar skills of future philologists who learn French as a second foreign language: Principles of experimental verification

Abstract. The author describes the preparation procedure to carry out experimental research into the grammar skills development of future philologists who learn French as a second foreign language: the article defines the aims of the said research, its dependent and independent variables, hypotheses, experimental materials and subjects.

Keywords: experimental research, future philologists, aims, grammar skills, hypotheses

Андрущенко А.А. Организация экспериментальной проверки эффективности методики формирования грамматических навыков будущих филологов, изучающих французский язык как второй иностранный

Аннотация. Описано организацию экспериментального обучения по формированию грамматических навыков будущих филологов, изучающих французский язык как второй иностранный: определение его цели, вариативных и невариативных переменных, гипотезы, план, экспериментальные материалы, испытуемые.

Ключевые слова: экспериментальное обучение, будущие филологи, цель, грамматические навыки, гипотезы